Перед судовим слідчим стоїть маленький, надзвичайно худий чоловічок у пістрьовій сорочці і латаних штанях. Його обросле волоссям і поїдене ряботинням обличчя та очі, ледве видні з-за густих, навислих брів, мають вираз похмурої суровості. На голові ціла шапка давно вже не чесаного, покошланого волосся, що надає йому ще більшої павучої суворості. Він босий.

— Денис Григор'єв! — починає слідчий.— Підійди ближче і відповідай на мої запитання. Сьомого числа цього липня залізничний сторож Іван Семенович Акінфов, проходячи вранці колією, на сто сорок першій версті застав тебе за відкручуванням гайки, якою рейки прикріплюються до шпал. Ось вона, ця гайка!.. З цією самою гайкою він і затримав тебе. Чи так воно було?

— Га?

— Чи так усе це було, як каже Акінфов?

— Звісно, було.

— Гаразд; ну, а для чого ти одкручував гайку?

— Га?

— Ти це своє "га" кинь, а відповідай на запитання: для чого ти одкручував гайку?

— Коли б не потрібна була, не одкручував би,— хрипить Денис, скоса дивлячись на стелю.

— Для чого ж тобі потрібна була ця гайка?

— Гайка б то? Ми з гайок грузила робимо...

— Хто це — ми?

— Ми, люди... Климовські мужики тобто.

— Послухай, братику, не прикидайся ти мені йолопом, а кажи до діла. Нічого тут про грузила брехати!

— Зроду не брехав, а тут брешу...— бурмоче Денис, кліпаючи очима. — Та хіба, ваше благородіє, можна без грузила? Якщо ти живця чи виповзня на гачок насаджуєш, то хіба ж він піде на дно без грузила? Брешу...— усміхається Денис.— На дідька він, живець отой, якщо поверх води плаватиме! Окунь, щука, минь завжди при дні бере, а котра якщо вгорі плаває, то ту хіба тільки шилішпер схопить, та й то рідко... В нашій річці не живе шилішпер... Ця риба простір любить.

— Для чого ти мені про шилішпера розказуєш?

— Га? Таж самі ви питаєте! У нас і папи так ловлять. Найостанніший хлопчисько не буде тобі без грузила ловити. Звичайно, котрий нетямущий, ну, той і без грузила піде ловити. Дурневі закону не писано...

— То ти кажеш, що ти відкрутив гайку на те, щоб зробити з неї грузило?

— А то нащо? Не в бабки ж гратися?

— Але на грузило ти міг взяти свинець, кулю... цвяшок який-небудь.

— Свинцю на дорозі не знайдеш, купити треба, а цвяшок для грузила непридатний. Кращого за гайку і не знайти... І важка, і діра є.

— Дурнем яким прикидається! Наче вчора народився або з неба впав. Хіба ти не розумієш, дурна голово, до чого призводить те викручування? Якби не дивився сторож, то поїзд міг би зійти з рейок, людей би побило! Ти людей убив би!

— Борони боже, ваше благородіє! Навіщо вбивати? Хіба ми не хрещені чи лиходії які? Слава тобі господи, пане ласкавий, вік свій звікували і не тільки не вбивали, але й у думці такого не було... Спаси і помилуй, царице небесна... Що ви!

— А від чого, по-твоєму, буває, що розбиваються поїзди? Відкрути дві-три гайки, от тобі й розбився поїзді

Денис усміхається і недовірливо мружить на слідчого очі.

— Ну! Вже скільки років усім селом гайки викручуємо, і милував бог, а тут поїзд розбився... людей повбивав... Якби я рейку взяв або, скажімо, колоду поперек тієї колії поклав, ну, тоді, може, перекинуло б поїзд, а то... тьху! гайка!

— Та зрозумій же, гайками прикріплюється рейка до шпал!

— Це ми розуміємо... Ми ж не всі відкручуємо... залишаємо... не без розуму робимо... розуміємо...

Денис позіхає й хрестить рота.

— Минулого року тут зійшов поїзд з рейок,— каже слідчий.— Тепер зрозуміло, чому...

— Як кажете?

— Тепер, кажу, зрозуміло, чому минулого року зійшов поїзд з рейок... Я розумію!

— На те ви й освічені, щоб розуміти, ласкавці наші. Господь знав, кому тяму давав... Ви от і розсудили, як і що, а сторож той-таки мужик, нічого не тямить, хапав тебе за комір та й тягне... Ти розсуди, а тоді й тягни! Сказано — мужик, мужицький і розум... Запишіть також, ваше благородіє, що він мене два рази по зубах ударив і в груди.

— Коли в тебе робили трус, то знайшли ще одну гайку… Цю в якому місці ти відкрутив і коли?

— Це ви про ту гайку, що під червоною скринькою лежала?

— Не знаю, де вона в тебе лежала, а тільки знайшли її. Коли ти її відкрутив?

— Я її не відкручував, її мені Гнатко, Семена одноокого син, дав. Це я про ту, що під скринькою, а ту, що на подвір'ї на санях, ми разом з Митрофаном відкрутили.

— З яким Митрофаном?

— З Митрофаном Петровим... Хіба не чули? Неводи в нас робить і панам продає... Йому багато цих гайок треба. На кожен невід, вважай, штук з десять...

— Послухай... Тисяча вісімдесят четверта стаття карного кодексу каже, що за всяке навмисно вчинене пошкодження залізничної колії, якщо це небезпечно для транспорту, що проходить цією колією, і винний знав, що внаслідок цього може бути нещастя... розумієш? знав! А ти не міг не знати, до чого веде це відкручування... його засуджують на заслання в каторжні роботи...

— Звичайно, ви краще знаєте... Ми люди темні... хіба ж ми розуміємо?

— Все ти розумієш! Це ти брешеш, прикидаєшся!

— Навіщо брехати? Спитайте на селі, коли не вірите... Без грузила тільки верховодку ловлять, а що вже гірше за пічкура, й то не піде тобі без грузила.

— Ти ще про шилішпера розкажи! — усміхається слідчий.

— Шиліпшер у нас не водиться... Пускаємо вудку без грузила поверх води на метелика, бере головень, та й то рідко.

— Ну, мовчи...

Настає мовчанка. Денис переступає з ноги на ногу, дивиться на стіл з зеленим сукном і раз у раз кліпає очима, немов бачить перед собою не сукно, а сонце. Слідчий швидко пише.

— Мені йти? — питає Денис після деякої мовчанки.

— Ні. Я повинен взяти тебе під варту і відіслати в тюрму.

Денис перестає кліпати і, звівши свої густі брови, запитливо дивиться на чиновника.

— Тобто як же в тюрму? Ваше благородіє! Мені ніколи, мені треба на ярмарок; з Єгора три карбованці за сало одержати...

— Мовчи, не заважай!

— В тюрму! Якби було за що, пішов би, а то так... З доброго дива... За що? І не крав, здається, і не бився... А якщо ви про недоїмку сумніваєтесь, ваше благородіє, то не вірте старості... Ви пана неодмінного члена спитайте... Хреста на ньому нема, на старості тому...

— Мовчи!

— Я й так мовчу...— бурмоче Денис.— А що староста набрехав в обліку, то я хоч під присягою... Нас три брати: Кузьма Григор'єв, виходить, Єгор Григор'єв і я, Денис Григор'єв.

— Ти мені заважаєш... Гей, Семене! — кричить слідчий.— Вивести його!

— Нас три брати,— бурмоче Денис, коли два дужі солдати беруть і ведуть його з камери.— Брат за брата не відповідає... Кузьма не платить, а ти, Денисе, відповідай... Судді! Помер покійник пан генерал, царство небесне, а то показав би він вам, суддям... Треба судити вміючи, не абияк... Хоч і відшмагай, та щоб за діло, по совісті...

1885